

Merete Pryds Helles tale ved overrækkelsen af Rungstedlundprisen til Anja C. Andersen

Taler

Merete Pryds Helle
Forfatter

Dato

16. september 2024

Sted

Karen Blixen Museum,
Rungstedlund

”Den tidlige morgenluft i de afrikanske højlande er så håndgribelig frisk og kold, at den samme forestilling bestandig får tag i os under den afrikanske himmel: Vi er ikke på Jorden, men i mørkt, dybt vand, vi går frem langs bunden af havet. Det er ikke engang givet, at vi overhovedet selv bevæger os, det kolde pres mod ansigtet, det er dybvandsstrømninger, og automobilen selv sidder måske ganske stille på havbunden som en dorsk elektrisk rokke, glør frem for sig med sine to store, klare lamper og lader undervandsverdenen passere revy for sig. Stjernerne højt oppe er så store, fordi det ikke er de virkelige stjerner, men genspejlinger af dem, som hænger og blinker på havets overflade. Langs vejene kommer levende ting frem, mørkere end omgivelserne, springer op og glider igen ind i det lange græs, på samme måde som krabber og tanglopper borer sig ind i sandet. Luften bliver klarere og klarere; når Solen står op, da er det havbunden, der hæver sig højere op, stiger over havfladen og ligger som en nyskabt ø i verden.”

Dette skriver Karen Blixen i Den afrikanske farm.

Stjernerne højt oppe på himlen er så store, fordi det ikke er de virkelige stjerner, skriver hun, men genspejlinger af dem, som hænger og blinker på havets bund.

Hos Blixen ser vi universet gennem poesien, vi ser det gennem Karen Blixens sanselighed og evne til i bogstaveligste forstand at vende tingene på hovedet. Er universet over os måske i virkeligheden havbunden i et hav, vi måske bebor? Er luften vand, ligger stjernerne og blinker på havets bund? Er alt noget andet end det, vi tror?

Det er et spørgsmål, man både som kunstner og videnskabsmenneske altid må stille sig; man må hver morgen stå op og gå ud i luften og mærke, hvordan luften virkelig er, og forestille sig, at den er noget andet. For at forstå, hvordan tingene

virkelig er, må man lægge alle sine vanetanker som æg i en kury, og lade dem blive der. Så kan man altid hente æggene igen, når man er træt og tanken skal hvile. Men imens vaneæggene ligger i kurven, er det vigtigt at kunne se verden med et friskt, klart som vand blik.

I *An Enquiry Concerning Human Understanding* skrev den engelske skeptiker og filosof David Hume: ”Den sætning, at solen ikke vil stå op i morgen, er ikke mindre forståelig en sætning og indebærer ikke mere selvmodsigtelse end sætningen, at solen vil stå op.”

Vi ser livet gennem vores vaneoplevelser; vi har også brug for at se verden gennem vores vaneoplevelser, for ellers ville vi hver dag blive løbet over ende af vores egne tanker og tvivl; men indimellem må vi tage en dyb indånding og se igennem disse vaneoplevelser og se, hvordan verden måske er bagved. Da Albert Einstein som ung arbejdede på patentbureauet i Bern, havde han en streng chef, Friedrich Haller. Men Hallers metode tog Einstein med som udgangspunkt for sin tænkning. Det, Haller sagde, var, at det første, man skulle tænke på, når man modtog en patentansøgning, var, at alt var galt med den! På bureauet skulle de ansatte være kritiske og opmærksomme. Først da, når man står blottet for forudfattede ideer, bør opfindelsen sættes spørgsmålstejn ved og undersøges.

Dette gælder naturligvis for alle mennesker, men især for kunstneren, forfatteren og videnskabsmennesket. At kunne se verden nøgen, at se verden blottet for sig selv og blottet for også sine egne tanker om den, at se, hvad der er bag ved den tilvænnede sanseløshed; at kunne fornemme det, Kant kalder *das Ding an sich*; det, vi ikke kan sanseløshed, men som vi ved findes.

Fordi at denne nøgne verdensopfattelse er uden for vores vaneoplevelser, er den også uden for vores vaneoplevelser. For at få både os selv og andre til at forstå noget nyt, til at kunne se verden bag om vores vaneoplevelser, må vi forny det sprog, vi taler om verden i. Det gør Karen Blixen, når hun viser os den tidlige afrikanske morgen ved at lade os være til stede med hende i en automobil, der selv – måske – sidder ganske stille på havbunden som en dorsk elektrisk rokke og glør frem for sig med sine to store, klare lamper. Det sære billede lader mig forstå og mærke noget, der er anderledes end det, jeg kender, lader mig mærke en ganske særlig vandkølighed på min pande, en anderledeshed i forholdet mellem mit blik og mørket og lyset.

Det samme gør du, Anja, og det er derfor, vi er her i dag for at give dig en pris. Du går til videnskaben med et rent, køligt som vand, uhildet blik. Og du forstår noget, som vi andre har svært ved at forstå, jeg har i hvert fald – men så giver du mig et billede, en metafor, og pludselig forstår jeg det, jeg ikke forstod, på en måde, der i sig selv er ny.

Lad os høre nogle eksempler på dine metaforer og se, om de ikke netop får os til at forstå universet på en måde, vi ikke forstod det på før.

”Til daglig studerer jeg det store kosmiske kredsløb: Hvordan de første kulatomer i universet blev dannet, og hvilke kulforbindelser man i det hele taget kan lave. Mennesket er dybest set en kulforbindelse. Når mennesket dør, bliver det til en mindre kulforbindelse. Og når solen dør, så fordamper jorden og blæser alle disse kulatomer ud i universet. Her bliver de en del af et nyt projekt med nye stjerner og nye planeter. Hele dette kosmiske kredsløb synes jeg er enestående smukt. Et sådant kredsløb genfinder vi i mindre skala på jorden. Folk bliver begravet, der plantes et æbletræ, og om foråret kan folk konstatere, at ’Anja smager godt i år’.”

Og når jeg læser dette, og efter at have været lidt forvirret over alt det med kulatomerne, sker der jo det, at jeg pludselig ser hele universet som et kæmpe æbletræ, jeg kan spise af og som Eva få indsigt og viden, og jeg forstår sammenhængen mellem kulstofatomerne i mig og i planeterne.

Et andet sted siger du:

”Hvis Jorden var et sort hul, ville dens begivenhedshorisont ikke fylde mere end en sukkerknald.”

Måske er din hensigt at få mig til at forstå, hvor lille Jorden er; men samtidig får du mig også til at mærke det sorte hulls materialitet. Vi er godt nok små, men vi er der, vi er en sukkerknald; det bliver pludselig så virkeligt, som sorte huller aldrig har føltes før.

Eller når du i slutningen af din TED Talk om universets, Jordens og menneskets oprindelse efter tolv minutters fuldstændig stringent forklaring af forholdet mellem stjerner, helium og kulstof siger: Så når vi er bange for, at der kommer aliens her på Jorden og spiser os mennesker, er det forkert, det er faktisk aliens,

der skulle være bange for, at vi kommer og spiser dem.

Det får mig til at forstå vores position som mennesker i universet på en helt ny måde; vi er vitterligt en del af den største sammenhæng, og vi er fuldstændigt unikke i vores væren; og samtidig, selvfølgelig er der nogen derude; og vi skal huske at møde dem med ydmyghed, fordi de måske blot er en lille sukkerknald af celler.

Og du siger ganske klart om det mørke stof, jeg har haft fornøjelsen af at have ført lange samtaler med dig om, at det er kosmisk klister; så forstår vi jo også det.

Du har altid været i stand til at gribe mine ideer og efter lidt eftertanke svare på dem; spørgsmål som: Hvis det er rigtigt, som Holger Bech Nielsen påstår, at der findes ti dimensioner, hvordan ville vi så som mennesker opleve de seks dimensioner, vi ikke erkender i dag. Det svarer du beredvilligt på, også på det spørgsmål, alle fysikere hader: Hvad nu hvis I tager fejl, og der er noget, der bevæger sig hurtigere end lysets hastighed, selv dér leger du med og giver mig metafor på metafor til mine tekster.

Du viser i dit virke, at når videnskaben og poesien går hånd i hånd, bliver vi alle klogere; ikke bare hverdagsklogere, men universdagsklogere; og for det har du virkelig fortjent Rungstedlundprisen, og jeg er sikker på, at Karen Blixen nede i automobilen på sin himmelhavbund rækker som en røkke i enighed. Tillykke.

Kilde

bog.dk

Kildetype

Dokumentation på online medie

Tags

Prisuddelingstale

Relateret

Anja C. Andersens tale ved modtagelsen af Rungstedlundprisen
16. september 2024

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/merete-pryds-helles-tale-ved-overraekkelser-af-rungstedlundprisen-til-anja-c-andersen>